

Maskrosbarn

Vad innebär det?

En kandidatuppsats av Agnes Svensson

Vt-12

Handledare: Erika Werner

Abstract

Author: Agnes Svensson

Title: Dandelion children (Maskrosbarn) – what does it mean? [Translated title]

Supervisor: Erika Werner

The purpose of my study was to illustrate the concept of dandelion children by using an adult's description of her childhood. I wanted my study to focus on detailed descriptions of situations, events and feelings; therefore I used a qualitative approach and based my study on the autobiographies of three dandelion children. The questions on which I based my study are:

- Are there common themes that unite the autobiographies of the three dandelion children and, if so, what are they?
- On the basis of stories written by adult dandelion children, what does the term dandelion children signify?
- In which ways can dandelion children identify with the term stigma?

I found several common themes in the autobiographies, which were organised into three categories: *Insecurity*, *strategies* and *acceptability*. I found that all the authors describe the feeling of being outside the norms of society during their childhoods, this is what Erving Goffman (2011) described as being stigmatized. A person to open your heart to, or at least a person who sees or confirms the child, seems to be needed in order for the dandelion children to be able to carry the burden of being a dandelion child.

Key words: *dandelion children*, *stigma*, *autobiographies*

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
2. Teori	6
2.1 Stigma	6
2.2 Erving Goffmans teori om stigma	6
2.2.1 Hedersstigma	7
2.2.2 Normer och identitet	8
3. Metod	8
3.1 Val av metod	8
3.2 Urval	9
3.2.1 Presentation av självbiografier	10
3.3 Tillförlitlighet	13
3.4 Tillvägagångssätt	13
3.5 Etiska överväganden	14
4. Tidigare forskning	14
4.1 FN:s konvention om barnets rättigheter	16
5. Analys och resultat	17
5.1 Introduktion	17
5.2 Otrygghet	18
5.2.1 Ansvarskänslor	20
5.3 Strategier	22
5.3.1 Omgivningen	23
5.3.2 Andra vuxna	24
5.4 Acceptans	26
5.4.1 Att skriva en självbiografi	27
6. Avslutande diskussion	28
7. Referenslista	31
8. Bilaga	33

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Ett barn är uppvuxet med en ensamstående alkoholberoende pappa som kissar i kökslaskan i ett hem där man varken behöver tvätta sig eller borsta tänderna. Ett annat barn växer upp i en villaförort i Stockholm där den fina fasaden döljer en alkoholmissbrukande mamma med bipolär sjukdom och en familj i fullständigt kaos. Ett tredje barn tvingas leva i en värld som baseras på sin mammas vanföreställningar, vilket resulterar i en uppväxt där mat är en bristvara och lögn är vardag. Gemensamt för dessa tre barn är att de alla i vuxen ålder kan komma att kallas för maskrosbarn.

Vad som också är gemensamt för dessa tre barn är att de alla i vuxen ålder har skrivit en självbiografi som skildrar deras uppväxt. Att skriva en självbiografi om sin barndom är något som har tenderat att bli lite av en trend de senaste åren. Susanna Alakoskis (2006) bok *Svinalängorna* skildrar en flicka vars barndom hamnar i skuggan av föräldrarnas alkoholmissbruk och sägs ha inspirerats av hennes egen uppväxt. I början av året uppmärksammades *Felicia försvann* (2011) där Felicia Feldt beskriver sin röriga uppväxt med en missbrukande mamma som i allmänhetens ögon betraktades som en expert på barnuppfostran. Våren 2011 gav höjdhopparen Patrik Sjöberg (Sjöberg & Lutteman 2011) ut en självbiografisk bok som skildrade hur han under sin uppväxt utsattes för sexuella övergrepp och i höstas kom boken *Jag är Zlatan Ibrahimovic* (Ibrahimovic & Lagercrantz 2011) som behandlar den stökiga uppväxten för en av Sveriges idag mest framstående fotbollsspelare. Andra välbekanta personer som i vuxen ålder har behandlat sina stundtals allt annat än idylliska barnår i bokform är Christina Gyllenhammar (2004), Morgan Alling (2010) och Leif G. W. Persson (2011). Att man i vuxen ålder skriver en bok om sin barndom behöver emellertid inte betyda man är ett maskrosbarn, även om flertalet av de ovan nämnda personerna sannolikt betraktas som maskrosbarn av många människor, då definitionerna av begreppet maskrosbarn är många.

Begreppet maskrosbarn är något som jag har kommit i kontakt med genom såväl lärare som studiekamrater under flera kurser på Socialhögskolan, men det är också ett begrepp som jag har stött på i min vardag. Berättelser om maskrosbarn har flimrat förbi i såväl TV som i radio och upplevelser från olika maskrosbarn finns beskrivna i flera bloggar och tidningar. Men vad

är egentligen ett maskrosbarn? En av många definitioner finns i Svenska Akademiens Ordlista (2011) där ett maskrosbarn beskrivs som ett ”barn som inte knäcks av en svår uppväxt”. En annan definition finns att läsa på den ideella föreningen Maskrosbarns hemsida, där de berättar att deras verksamhet riktar sig till ”ungdomar som har föräldrar som missbrukar och eller är psykiskt sjuka” (Maskrosbarn 2012). På en blogg som skrivs av ett vuxet maskrosbarn har personen beskrivit sig själv som ”ett barn som har det svårt hemma men som klarar sig ändå, ungefär som en maskros kan växa upp genom asfalten”. Solveig Cronström, som är legitimerad arbetsterapeut/psykolog/psykoterapeut och har givit ut flera böcker som handlar om maskrosbarn, har formulerat en mer utförlig definition för begreppet maskrosbarn. Hon skriver följande:

Att som barn ha vuxit upp i hem som präglats av föräldrar som på grund av missbruk och/eller allvarlig psykisk störning under långa perioder inte har kunnat ta hand om sig själva, ännu mindre fungera som förälder för sina barn. Att som vuxen vara psykiskt frisk och ej missbrukande, och kapabel att ta hand om sig själv och eventuella barn. Att kunna kvalificera sig för ett arbete – och behålla det, och ha förmågan att etablera nära relationer – och behålla dem – med vänner såväl som det motsatta könet (Cronström 2003:17).

De ovan beskrivna definitionerna skiljer sig åt i omfattning och innehåll. Trots att definitionerna är många, eller kanske just på grund av det, så skapar de ingen klar och uppenbar bild kring vad ett maskrosbarn egentligen är. Ingen av dessa definitioner berör heller maskrosbarnets egen upplevelse av att vara ett maskrosbarn. Det är just detta jag vill göra i min uppsats.

1.2 Syfte

Syftet med min uppsats är att belysa begreppet maskrosbarn utifrån tre vuxnas beskrivningar av sin barndom.

1.3 Frågeställningar

- Finns det gemensamma teman som förenar de tre maskrosbarnens självbiografier och vilka är i så fall dessa?
- Vad innebär ordet maskrosbarn utifrån tre vuxna maskrosbarns berättelser om sin barndom?

- På vilka sätt kan maskrosbarnens berättelser förstås utifrån termen stigma?

2. Teori

2.1 Stigma

Begreppet *stigma* kommer ursprungligen från grekerna som använde termen för att beskriva en persons låga moraliska status, vilken uttrycktes genom att man skar eller brände in tecken i den stigmatiserades kropp (Goffman 2011). Vilka egenskaper eller företeelser som kopplas ihop med stigmatisering är kulturellt betingat och varierar över tid, då stigma ses som socialt konstruerat (Lundberg 2010). Termen stigma används i många olika sammanhang, ofta i relation till socialt utanförskap och värderingar av sociala roller i samhället, men det finns idag ingen tydlig definition av begreppet (ibid.).

Stigma är ett vanligt förekommande begrepp i forskning som rör barn och ungdomar som växer upp med en psykiskt sjuk förälder (Mordoch & Hall 2002; Fjone, Ytterhus & Almvik 2009). Det figurerar även flitigt i studier som rör skam, skuld och rädsla (Fjone et. al 2009). Såväl skam som skuld och rädsla är återkommande teman i självupplevda berättelser från maskrosbarn (Cronström 2003), vilket motiverar mitt val av teori som perspektiv och redskap för att analysera och förstå studiens resultat.

2.2 Erving Goffmans teori om stigma

Erving Goffmans (2011) teori om stigma utformades i början av 1960-talet. Erving Goffman (2011) urskiljer tre olika typer av stigmat; stigmat i form av kroppsliga missbildningar, stigmat som uppträder som fläckar på den personliga karaktären och stigmat som kan förmedlas vidare i generationer och är kopplade till ursprung och religion. Samtliga av dessa stigmat inbegriper en person som avviker från omgivningens normer och förväntningar (ibid.), vilket jag tolkar som en generell definition av begreppet.

Teorin kretsar mycket kring stigmat av fysisk art, där Erving Goffman (2011) beskriver hur en fysisk åkomma blir en sorts förklädnad för den verkliga personen som finns där bakom.

Jag har inspirerats till att omvandla detta tankesätt på maskrosbarnen och den person, först som barn och senare som vuxen, som finns bakom förklädningen av de familjeförhållanden och uppväxtvillkor som råder under barndomen. Erving Goffman (2011) använder sig av två begrepp som beskriver upplevelsen av ett stigma på olika sätt. En *misskrediterad* person tar för givet att dennes stigma och avvikande från normen är uppenbart för alla i omgivningen, medan en *misskreditabel* person är av motsatt uppfattning och tar för givet att omgivningen saknar vetskap om stigmat eller inte omedelbart lägger märke till det. I samtliga av de tre självbiografier som jag analyserar finns beskrivningar på exempel som kan kopplas till båda begreppen, även om jag främst kommer använda mig av det senare. Detta har jag valt att göra då personer i den stigmatiserades omgivning ofta inte avslöjar om de lägger märke till det som är misskrediterande hos personen, varpå personen fortfarande upplever sig som misskreditabel (ibid.).

2.2.1 Hedersstigma

Erving Goffman (2011) delar upp människor i *de stigmatiserade* och *de normala*. Detta är inte konkreta personer, utan föreställer mer olika perspektiv (ibid.). När jag i fortsättningen av min uppsats använder mig av begreppet ”de normala” är det alltså utifrån Erving Goffmans (2011) definition i teorin om stigma. I min studie representerar maskrosbarnen de stigmatiserade, medan människor i omvärlden betraktas som ”de normala”. I de exempel som Erving Goffman (2011) tar upp för att beskriva sin teori rörande exempelvis funktionshinder eller psykisk sjukdom är det personen i fråga som anses ha stigmat, medan människor i personens omgivning kan få ett så kallat *hedersstigma*. Ett hedersstigma kan erhållas en person som inte omfattas av det aktuella stigmat, men ändå är accepterad av den stigmatiserade gruppen då personen delar den stigmatiserades livsvärld och är fullt införstådd i vad stigmat innebär (ibid.). Exempel på personer med hedersstigma kan vara en anhörig eller en vän (ibid.). Jag väljer emellertid att betrakta maskrosbarnet som en egen stigmatiserad individ och inte som bärare av ett hedersstigma. Detta då jag anser att det faktum att man lever tillsammans med en förälder som innehar ett stigma blir ett stigma i sig, vilket också tydliggörs och förstärks i och med att begreppet maskrosbarn finns. Utifrån min tolkning av Erving Goffmans (2011) teori kan man alltså säga att det finns två parallella stigmat i maskrosbarnens uppväxt, dels föräldrarnas dels det egna. I min studie ligger fokus på det stigmatiserade maskrosbarnet, inte på den stigmatiserade föräldern, som emellertid är att betrakta som en del av maskrosbarnets

stigma. Detta sker även genom en naturlig avgränsning eftersom jag baserar min studie på självbiografier där det är maskrosbarnets upplevelse av stigmat som beskrivs och föräldrarnas erfarenheter därmed inte finns representerade.

2.2.2 Normer och identitet

Stigma samspelar mycket med samhällets normer (Goffman 2011). Ordet norm beskrivs som det normala eller godtagbara beteendet och är ett ord som inom tekniken idag likställs med ordet standard (Nationalencyklopedin 2012). Erving Goffman (2011) använder begreppet normer som en betydande komponent när han diskuterar samspelet mellan de stigmatiserade och ”de normala” i sociala situationer. Normalitet är något som de stigmatiserade strävar efter, då de i och med sitt stigma är avvikande från denna, och vill tillhöra gruppen av ”de normala” i samhället (ibid.). Erving Goffman (2011) menar emellertid att nästan alla människor bryter mot åtminstone en norm under någon del av livet, då ”även de mest gynnade bland de normala sannolikt har sina till hälften dolda brister” (Goffman 2011:138).

Som kan antydast av bokens titel, *Stigma den avvikandes roll och identitet* (Goffman 2011), inkluderas också teman som roll och identitet i teorin. *Den moraliska karriären* är Erving Goffmans (2011) benämning på den process som sker genom olika socialisationsmönster då man som stigmatiserad ska hitta sin roll i samhället. Erving Goffman (2011) menar att de stigmatiserade kan finna sin identitet genom lärdomen att det finns människor i samhället som har ett liknande stigma och delar känslan av utanförskap, men framhåller samtidigt att en stigmatiserad person också kan finna sin identitet genom att välja att ta avstånd från den egna gruppen.

3. Metod

3.1 Val av metod

Jag har använt mig av en kvalitativ metod i min uppsats. En kvalitativ metod är att föredra om man vill ”fånga individens uppfattningar och tolkningar om den verklighet de lever i” (Bryman 2011:46), vilket är vad jag har ämnat göra i min uppsats. Alan Bryman (2011)

menar, i likhet med Patrik Aspers (2011), att man inte ska underskatta att ha praktiska faktorer som grund vid ett metodval och jag är av den uppfattningen att jag inte skulle kunna hitta det antalet maskrosbarn som skulle ha krävts för att göra en kvantitativ studie inom ämnet. Mitt val av metod baserades också på det syfte och de frågeställningar som jag har valde att utgå ifrån. Då jag i min uppsats ville fokusera på detaljrika beskrivningar av situationer, händelser och känslor var en kvalitativ metod mer lämpad än en kvantitativ (Bryman 2011). En kvalitativ metod är en strategi som är lämplig att använda i undersökningar där tonvikten läggs på ord och inte siffror (ibid.) och jag menar att mina frågeställningar bäst kunde besvaras genom att utgå från berättelser och upplevelser som är beskrivna med just ord.

Inom den kvalitativa forskningsstrategins ramar har jag använt mig av en kvalitativ innehållsanalys. En kvalitativ innehållsanalys beskrivs som ett tillvägagångssätt där man söker efter olika bakomliggande teman i det valda materialet (Bryman 2011). Detta tycktes vara en utmärkt metod att använda för att försöka få svar på framför allt min första frågeställning, då jag har sökt efter liknande teman och begrepp i de olika självbiografierna. I och med att den självbiografiska litteraturen har blivit min empiri så har jag i min uppsats låtit "(...) dramat bli det kunskapsobjekt som undersöks" (Jönson 2011:34). Detta skulle också kunna ske genom intervjuer, som är en vanlig metod i kvalitativ forskning (Aspers 2011). Då jag inte har velat lägga ordet maskrosbarn i någons mun utan utgå från personer som, utan min påverkan, kallar sig själva för maskrosbarn eller har blivit kallade detta av andra så har jag valt bort intervju som metod.

3.2 Urval

Mitt urval består av självbiografier där författarna definierar sig själva som ett maskrosbarn eller på annat sätt kan förknippas med begreppet. Alan Bryman (2011) poängterar att tiden är en viktig aspekt när man gör ett urval och för att göra antalet självbiografier rimligt i förhållande till uppsatsens storlek har jag därför valt att inrikta mig på tre självbiografier. I sökandet efter självbiografisk litteratur har jag använt mig av libris.se. För att finna information om såväl självbiografierna som författarna har jag använt mig av söktjänsten google.se samt scholar.google.se. Jag anser att Google är ett bra instrument att använda sig av för att kunna hitta författare som själva tydligt kallar sig för maskrosbarn, förekommer i sammanhang som rör maskrosbarn eller på andra sätt kan förknippas med begreppet.

Som framgår av min problemformulering finns det ett stort utbud av självbiografier som skildrar en svår barndom. Jag ville emellertid att det skulle finnas en tydlig koppling mellan självbiografien och begreppet maskrosbarn. Såväl Zlatan (Ibrahimovic & Lagercrantz 2011) som Cecilia Gyllenhammar (2004) kan ha kallats för maskrosbarn i folkmun, men jag hade för avsikt att mitt urval skulle bestå av självbiografier där författarna har kallats för maskrosbarn i ett offentligt sammanhang. Således föll mitt val slutligen på följande tre böcker, där kopplingen till begreppet maskrosbarn finns tydligt fastställd. Den första boken, *Maskrosungen* av Sandra Gustafsson (2009), valde jag då bokens titel tydligt anspelar på begreppet maskrosbarn. Den andra boken, *Vi har ju hemligheter i den här familjen* är skriven av Therése Eriksson (2009) som är grundare till den ideella organisationen Maskrosbarn (Maskrosbarn 2011). Den tredje boken, *Mig äger ingen* är skriven av Åsa Linderborg (2007) som beskrivs som ett maskrosbarn i en artikel i *Sydsvenskan* (Sydsvenskan 2010). Gemensamt för de tre författarna är att de alla har växt upp med en eller två föräldrar som missbrukar och/eller har en psykisk sjukdom, att de alla i vuxen ålder har skrivit en självbiografisk bok som beskriver deras barndom samt att de alla tre kallas, eller kallar sig själva, för maskrosbarn.

3.2.1 Presentation av självbiografier

Maskrosungen av Sandra Gustafsson (2009)

Sandras berättelse skildrar en barndom som präglades av sin mammas vanföreställningar. Sandra bodde hos sin mamma större delen av sin uppväxt och i takt med att Sandra växte upp så sjönk mamman allt djupare in i sin sjukdom. När det slutligen gick upp för omgivningen att mamman helt saknade förmåga att ta hand om sin dotter blev Sandra tvångsomhändertagen och placerad hos sin pappa. Pappan började dricka allt mer alkohol och utvecklade så småningom ett missbruk där han valde bort Sandra till förmån för alkoholen och Sandra valde till sist att ta avstånd från båda sina föräldrar för att orka leva. Sandra är idag utbildad inom specialpedagogik och är även ute och föreläser om upplevelser ur sin barndom.

Vi har ju hemligheter i den här familjen av Therése Eriksson (2009)

Therése hade en trygg barndom i ett villaområde i Stockholm där bilden utåt gav sken av en familjeidyll utan fläckar på fasaden. När Therése var 11 år fick hon veta att hennes mamma var alkoholisk och något år senare fick mamman även diagnosen bipolär sjukdom. Detta resulterade i en oordnad uppväxt för Therése, vars tonårstid helt kom att kretsa kring

mammans missbruk och dåliga mående. Theréses bok är delvis baserad på hennes dagboksanteckningar och man får ta del av hennes tankar och känslor kring att växa upp med en mamma som lider av ett alkoholmissbruk och en psykisk sjukdom. När Therése var 17 år grundade hon föreningen Maskrosbarn tillsammans med en vän och sedan dess är hon ute och föreläser om de erfarenheter hon bär med sig från sin uppväxt.

***Mig äger ingen* av Åsa Linderborg (2007)**

Åsa växte upp med en ensamstående alkoholberoende pappa och skildrar i sin bok hur hon redan som väldigt liten tog ett stort ansvar för att vardagen skulle fungera i ett hem med bristande hygien där ingen ägnade en tanke åt att bädda med lakan i sängarna och det saknades handdukar på toaletten, samtidigt som det varje morgon låg rester av pappans uppkastningar i kökshandfatet. Åsa fick tillbringa helgerna hos släktingar så att pappan kunde dricka i fred och när Åsa var 14 år valde hon att flytta till sin mamma som hade lämnat pappan när Åsa var liten. Åsa började sedermera studera vid Uppsala universitet och arbetar idag som kulturchef på Aftonbladet.

3.3 Tillförlitlighet

Dokumentforskningen är en ”(...) fruktbar metod för att förstå och förklara sociala relationer”, skriver Tim May (2001:229), men precis som med alla metoder finns det såväl fördelar som begränsningar med denna metod. Något som är viktigt att tänka på då man gör en analys utifrån en text är autenticitetskriteriet, alltså om den påstådda upplevelsen faktiskt är sanningsenlig (Bryman 2011). För att undersöka en källas autenticitet kan man jämföra hur den överensstämmer med andra liknande källor, vilket jag har gjort i min uppsats i och med att jag använder mig av flera självbiografier (May 2001). En kvalitativ innehållsanalys är en flexibel metod, vilket May (2001) menar är en stor fördel. En klar begränsning är emellertid att alla de självbiografier jag har hittat och har tänkt använda mig av i min uppsats är skrivna av kvinnor. Detta kan påverka hur representativ min uppsats blir utifrån ett genusperspektiv, då begreppet jag vill undersöka är maskrosbarn och inte maskrosflickor (Bryman 2011).

En kvalitativ innehållsanalys kan analyseras med ett latent eller ett manifest förhållningssätt. I en latent innehållsanalys tolkar man innehållet och söker efter en underliggande betydelse av orden, medan man i en manifest innehållsanalys studerar de konkreta ord som uttrycks, utan

att lägga in några tolkningar (Downe-Wamboldt 1992). Min analys kommer resultera i en blandning av ett latent och ett manifest förhållningssätt, då jag utgår från de skrivna orden i maskrosbarnens självbiografier, samtidigt som jag tolkar det som står dels utifrån Erving Goffmans teori om stigma (Goffman 2011) och dels utifrån relevant forskning. Att använda sig av båda perspektiven kan resultera i att man kommer djupare i en analys än om man använder perspektiven var för sig (Downe-Wamboldt 1992).

Med begreppet validitet menas att man i undersökningen mäter det som man faktiskt har för avsikt att mäta (Jönson 2010). Jag anser att validiteten i min uppsats är relativt hög, då jag har valt att begränsa mig till att endast använda mig av självbiografier där författarna tituleras som maskrosbarn. Validiteten anses även hög i och med att jag använder mig av befintlig data, vilket innebär att jag som forskare inte kan gå in och styra eller påverka någons berättelse (Bryman 2011). Självbiografierna är dessutom inte skrivna för forskning, vilket också stärker validiteten (ibid). Med det menar jag att författarna själva benämnt sig vara, eller blivit benämnda vara, maskrosbarn utan att jag har behövt ställa frågan eller påverka dem på något sätt. Samtidigt kan mina egna tolkningar och förutfattade meningar påverka och sänka validiteten.

Precisionen i mätverktyget benämns som reliabilitet (Jönson 2010). Reliabilitet är ett begrepp som är svårt att applicera på en kvalitativ metod, då sociala miljöer är föränderliga och inte går att undersöka på precis samma sätt en gång till (Bryman 2011). Ett alternativt begrepp är pålitlighet (ibid). För att stärka studiens pålitlighet har jag en teori som grund i min analys, där mina egna personliga tolkningar speglas i vetenskaplig forskning.

3.4 Tillvägagångssätt

Jag började med att läsa alla självbiografier, var och en för sig. I arbetet med analysen och kodningen av självbiografierna inspirerades jag av ett arbetssätt som Tim May (2001) kallar för en illustrerande stil, som är användbart när man genomför en kvalitativ innehållsanalys. Detta sätt att arbeta innebär att man genom att visa på specifika exempel illustrerar generella teman från, i mitt fall, självbiografierna (ibid.). Under läsandets gång arbetade jag därför med inspiration från Tim May (2001) fram teman ur böckerna som jag markerade med hjälp av flikar i marginalen. Dessa teman kunde vara allt från händelser och personer till tankar,

känslor eller enskilda ord. Jag fick fram mellan 54 och 86 teman ur varje bok som resulterade i tre listor, en för varje självbiografi. Därefter påbörjade jag en jämförelse mellan de tre listorna av teman jag fått fram för att se vilka teman som återkom på de olika listorna och därför kan betraktas som gemensamma för de olika självbiografierna. Under arbetets gång gick jag även tillbaka till självbiografierna och sökte efter teman som jag hade missat under den första läsningen. Detta resulterade i totalt 34 teman som alltså förekommer i alla tre maskrosbarnens barndomsberättelser. För att göra det hela mer överskådligt och kunna inkludera alla teman i analysen gjorde jag ett analyschema (se bilaga 1) där jag sorterade in dessa teman under tre kategorier, där vissa teman kunde placeras under fler än en kategori. Mitt analyschema utformade jag med inspiration av Håkan Jönson (2010) som illustrerar ett analyschema med två kolumner, där den vänstra kolumnen representeras av komponenter och den högra av frågor. I min studie har jag valt att använda mig av teman istället för frågor. Jag valde även att byta ut ordet komponenter mot en spalt som jag benämner kategorier, då jag fann att detta ordbyte gjorde analyschemat mer tydligt. Dessa kategorier är ”otrygghet”, ”strategier” och ”acceptans” och är utgångspunkten för min analys. Från början fanns också en fjärde kategori som jag kallade ”trygghet”, vilken sedermera föll in under kategorin ”strategier”, då jag fann att dessa två kategorier innehöll många gemensamma teman och flöt ihop i analysen. Den övergripande rubriken för analyschemat och de kategorier och teman som finns där är ”normer”. Detta begrepp är ett genomstrålande tema som jag uppfattade som en röd tråd genom alla tre självbiografier.

Under läsningen av självbiografierna funderade jag även över vilken teori jag skulle applicera på min studie. Då jag upplevde att mycket av innehållet i böckerna kretsade kring olika sociala kategorier och hur det är att växa upp under förhållanden som betraktas vara avvikande jämfört mot normen bestämde jag mig för att använda mig av Erving Goffmans (2011) teori om stigma. Stigma är ett begrepp som jag kom i kontakt med då jag sökte efter forskning som rör barn som har växt upp under svåra förhållanden (Mordoch & Hall 2002). Det kändes spännande och relevant att applicera en teori som rör kategorisering, normer och identitet på ett ämne som maskrosbarn. Detta resulterade i ännu en genomläsning av självbiografierna, men nu med Erving Goffmans glasögon. Under denna genomläsning stärktes och fördjupades mina kategorier, då jag kunde återknyta många av mina teman till de känslor, upplevelser och tankar som finns beskrivna av de stigmatiserade personer som förekommer i Erving Goffmans (2011) bok om stigma.

3.5 Etiska överväganden

Såväl samtyckeskrauet som informationskrauet är något som bedöms från fall till fall i studier där undersökningsdeltagare inte medverkar aktivt, vilket är fallet i min studie där undersökningsdeltagarna deltar genom sina självbiografier (Vetenskapsrådet 2002). Den litteratur jag har valt som empiri finns till allmänt förfogande och jag har därför inte bitt författarna om lov eller efterfrågat samtycke för att använda deras självbiografier i min uppsats. Alan Bryman (2011) menar att samtyckeskrauet kan sättas i förbindelse med krauet att inte orsaka någon skada och skriver att just skadeaspekten ibland kan vara svår att förutspå innan undersökningen är gjord. Jag anser emellertid att risken för att åsamka någon skada genom att använda de olika författarnas självbiografier i min uppsats är liten och har under läsandet av självbiografierna varit uppmärksam på min egen förståelse och tolkning, så att jag inte på något sätt har riskerat att förvanska eller behandla en författares historia på ett felaktigt sätt. Vetenskapsrådet (2002) för även fram riktlinjer gällande konfidentialitetskrauet och nyttjandekrauet. Konfidentialitetskrauet innebär att det inte ska gå att identifiera de personer som deltar i studien samt att personuppgifter inte får lämnas ut, medan nyttjandekrauet betyder att den information som forskaren får ta del av inte ska användas i något annat syfte än den forskning som informationen är avsedd att användas till (ibid.). Mitt användande av självbiografierna berörs emellertid inte av de två senast nämnda krauerna, då självbiografierna och den information som jag har förvärvat ur dem finns tillgängliga för allmänheten. Att självbiografierna och de livshistorier som beskrivs där är offentliga och kan läsas av vem som helst gör att jag har valt att inte aidentifiera författarna.

4. Tidigare forskning

Det svenska ordet maskrosbarn kommer ursprungligen från det norska uttrycket "lövetannbarn" (Cronström 2003:15-16) och i mitt sökande efter den engelska översättningen har jag hittat flera olika alternativ, exempelvis "superkids" (Cronström 2003; Mordoch & Hall 2002), "dandelion children" och "invulnerable" (Mordoch & Hall 2002). Dessa ord har jag använt mig av i sökandet efter litteratur och vetenskapliga artiklar i Lunds universitetsbiblioteks elektroniska söktjänst Summon. I sökandet efter relevant forskning har jag även använt mig av sökordet "stigma" tillsammans med "erfarenhet", vilket resulterade i en avhandling skriven av Bertil Lundberg (2010). Lundberg (2010) har i sin avhandling undersökt upplevelsen av stigma bland personer som har en psykisk sjukdom. Även om

studien inte rör stigmatiserade maskrosbarn finner jag att denna avhandling är användbar i min uppsats då studien skildrar upplevelsen av stigma utifrån den stigmatiserades perspektiv. Lundbergs (2010) avhandling innehåller fyra delstudier som representeras av såväl kvalitativa som kvantitativa metoder. Lundberg (2010) efterfrågar mer forskning om olika stigmatiserade grupper och för fram att det inte enbart behöver vara den psykiska sjukdomen som avgör graden av stigmatisering, utan att även sociala faktorer som exempelvis arbetslöshet kan spela in i upplevelsen av ett stigma. I avhandlingen konstateras att stigmatisering av personer med en psykisk sjukdom är ett faktum och att denna stigmatisering främst upplevs genom olika typer av diskriminering (ibid.).

Sökandet efter information och vetenskapliga artiklar som rör ämnet maskrosbarn visade sig vara ganska besvärligt. Det finns mycket att läsa om barn som har växt upp under svåra förhållanden, men forskning som mer konkret rör just maskrosbarn och är baserad på maskrosbarnens egna berättelser har visat sig vara svårare att hitta, då få studier för fram barnens egna röster (Fjone, Ytterhus & Almvik 2009). Även bland forskare efterfrågas mer forskning som tar hänsyn till barnets perspektiv när det exempelvis gäller att växa upp med en psykiskt sjuk förälder (Mordoch & Hall 2002). När det gäller barn som växer upp med föräldrar som missbrukar så har pojkar studerats mer än flickor, men detta är ett relativt svårbeforskat område då ett missbruk kan vara dolt och svårt att upptäcka, samtidigt som gränsen mellan en brukande och en missbrukande föräldrar ibland kan vara svår att dra (Socialstyrelsen 2009). Hagborg och Ribbing (2009) menar emellertid att det finns mer än 400 000 barn som kallas för ”de glömda barnen” i Sverige, då de tvingas bära alldeles för tunga bördor genom att de lever med missbrukande föräldrar.

Det finns vissa likheter mellan begreppet maskrosbarn och termen ”det osårbara barnet” som uppkom på 70-talet (Werner & Smith 2003). Denna term skapades av en barnpsykiater som en beskrivning av barn som ”trots en bakgrund med allvarliga och/eller långvariga problem med psykisk stress bibehöll sin psykiska hälsa och klarade sig bra i livet” (Werner & Smith 2003:26). Det något kraftfulla begreppet ”osårbarhet” omvandlades några år senare, då man istället föredrog att använda de mer nyanserade begreppen ”motståndskraft” eller ”stresstålighet” i förhållande till dessa barn (Cronström 2003; Werner & Smith 2003). Jag finner det intressant att man valde att omformulera termen och kanske kan de många olika begreppen för de barn som jag kallar för maskrosbarn vara en anledning till att det är svårt att hitta relevant information. ”De motståndskraftiga barnen”, som alltså blev vidareutvecklingen

av termen ”de osårbara barnen”, förekommer i en longitudinell studie som tog sin början i mitten på 1950-talet. Studien genomfördes av Emmy E. Werner och Ruth S. Smith på ön Kauai som tillhör Hawaii där man följde utvecklingen hos 72 barn som föddes omgivna av riskfaktorer som fattigdom, lågutbildning, arbetslöshet, fysiska funktionshinder, missbruk och psykiskt sjukdom bland föräldrarna (Werner & Smith 2003). Flera år senare kunde forskarna konkludera att ”...till vår förvåning konstaterade vi att vissa av de sårbara barnen hade klarat sig bra mot alla odds” (Werner & Smith 2003:85). Flera forskare pekar på att den viktigaste skyddsfaktorn för att ett utsatt barn som växer upp med en förälder som missbrukar eller har en psykisk sjukdom ska klara sig välmående ur sin barndom, mot alla odds, är stöd från andra vuxna (Werner & Smith 2003; Hagborg & Ribbing 2009; Lönnroth 1987).

Under mitten av 1980-talet publicerade Svenska dagbladet en artikelserie som behandlade ämnet maskrosbarn. Där intervjuades Norman Garnezy, som under den här tiden beskrevs som en av de stora forskarna rörande ”motståndskraftiga” barn (Lönnroth 1987). I denna intervju ger han en möjlig förklaring till hur det kommer sig att maskrosbarnen har blivit kallade för just maskrosbarn: ”You get flowers even in uncultivated gardens” (Lönnroth 1987:37). En svensk översättning är att blommor växer även i de mest misskötta trädgårdar. På samma sätt som maskrosor växer upp genom asfalt klarar sig maskrosbarn genom en barndom som innehåller dåliga förutsättningar.

4.1 FN:s konvention om barnets rättigheter

År 1989 antogs FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, av FN:s generalförsamling (Barnombudsmannen 2012). Barnkonventionen innehåller fyra huvudprinciper (ibid.). Dessa huvudprinciper behandlar barns lika värde och rättigheter, att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet, barnets rätt att uttrycka åsikter samt varje barns rätt till liv, utveckling och överlevnad (ibid.). Sedan år 1990, då Sverige var ett av de första länderna som skrev under barnkonventionen, är vi skyldiga att göra vårt yttersta för att följa konventionens 54 artiklar som inkluderar de fyra huvudprinciperna och fastställer varje barns rätt (ibid.)

5. Analys och resultat

5.1 Introduktion

I mitt resultat kommer jag att varva teori, empiri och analys. Resultatet presenteras utifrån de tre gemensamma kategorier som framställdes ur självbiografierna; ”otrygghet”, ”strategier” och ”acceptans”. För att illustrera resultatet väljer jag att använda mig av representativa citat från de olika självbiografierna. Vid den första benämningen i analysen kommer jag att skriva ut maskrosbarnens förnamn, efternamn samt en referens i form av det årtal då självbiografien är utgiven. I den fortsatta löpande texten kommer jag endast att använda mig av deras förnamn. Detta väljer jag att göra för att man som läsare ska kunna skilja maskrosbarnen från övriga referenser, samt då förnamnen är det namn som har följt maskrosbarnen under hela uppväxten. Undantaget är när jag återger citat från självbiografierna, då jag väljer att referera, men för att göra analysen mer lättillgänglig kommer jag vid dessa tillfällen att inkludera författarens förnamn i referensen. Jag använder benämningen maskrosbarnen när jag hänvisar till de tre författarna sammantaget.

Vad som kan tolkas som ett övergripande och genomgående tema i maskrosbarnens historier är en känsla av att befinna sig utanför normen och ”det vanliga” i samhället. Therése Eriksson (2009) kände av den när hon dag efter dag plockade upp de minst smutsiga kläderna ur tvättkorgen och sprutade dem fuktiga med parfym för att kunna klä sig som vem som helst i skolan. Åsa Linderborg (2007) kände det när hon gång på gång stod ensam utanför dagis innan det hade öppnat och skriver att hon förstod att hennes pappa inte pratade till henne som vanliga föräldrar pratade till sina barn. Sandra Gustafsson (2009) kände det när hon gång på gång fick träda in i sin mammas vanföreställningar och upplevde en bottenlös frustration i om det verkligen var meningen att livet skulle vara så som hon levde det. Maskrosbarnen upplevde alla att deras tillvaro på flera sätt avvek från samhällets förväntningar på hur ett normalt liv bör se ut. Enligt Erving Goffman (2011) innebär detta att man omfattas av ett stigma, dvs. ”en egenskap som är djupt misskreditabel” (Goffman 2011:11). Maskrosbarnen hanterade denna känsla av utanförskap på olika sätt, vilket jag kommer att diskutera vidare under tre rubriker. Dessa rubriker omfattar de tre kategorier som finns i mitt analyschema.

5.2 Otrygghet

Otrygghet i maskrosbarnens berättelser beskrivs med relativa begrepp som ångest, rädsla och skuldkänslor, men innehåller också konkreta situationer som exempelvis rör bristande mathållning och strömlösa månader på grund av obetalda elräkningar. Otrygghet speglas även i relationen till föräldern och den börda maskrosbarnen lämnades ensam med då de fick bära ett ansvar som ett barn inte är menat att bära.

Snälle, käre, gode Gud, gör så att mamma inte skriker i tunnelbanan! Snälla! Snälla! Jag tänkte att om jag pratade med henne hela tiden så kanske hon glömde bort att prata för sig själv. Så jag pratade på om allt och inget för att uppehålla henne. (...) Plötsligt började det rycka i hennes ena mungipa. Jag fick ont i magen (Sandra Gustafsson 2009:93).

Ett år gick en blond tjej runt och samlade in kollekt, när någon plötsligt busvisslade högt på henne. Alla vände sig om för att se vem som betedde sig så opassande. Det var pappa (Åsa Linderborg 2007:147).

Mamma tände en cigarett innan vi kom ut från stationen. Hon stannade i trappan, vinglade till, försökte tända den flera gånger innan cigaretten tog eld. En äldre man tittade snett på henne och hon gav honom en iskall blick tillbaka. (...) Jag vände ryggen åt mamma, såg ut genom fönstret och önskade att jag var någon annanstans. Vilken annan plats på jorden som helst (Therése Eriksson 2009:95-96).

”Den stigmatiserade individen finner kanske att han känner sig osäker på hur vi normala kommer att identifiera och ta emot honom” skriver Erving Goffman (2011:21), en känsla som känns igen från maskrosbarnens historier och kan identifieras i de ovan skrivna citaten. Maskrosbarnen tog sällan hem kompisar och skämdes för att visa upp sina föräldrar i offentliga sammanhang. De levde i en värld som präglades av hemligheter och lögnen och kämpade dagligen för att inte avslöja sitt stigma för omvärlden. Maskrosbarnen hade alltså en misskreditabel upplevelse av sitt stigma, en upplevelse av att stigmat inte är uppenbart synligt för omvärlden, även om det ständigt finns där (Goffman 2011). Detta är ett tillstånd som maskrosbarnen strävar efter att behålla, då de vill hemlighålla sitt stigma för människor runtomkring. Erving Goffman beskriver detta tillstånd på följande sätt:

Om emellertid hans olikhet från de andra inte märks vid första ögonkastet och inte heller är bekant i förväg (eller om han i varje fall inte vet att de känner till den), om han alltså är en misskreditabel och inte misskrediterad

person, då står en annan viktig möjlighet öppen för honom. (...) att undvika att hans tillkortakommande blir bekant. Att öppet visa hur det är fatt eller inte, att tala om det eller inte, att spela teater eller inte, att ljuga eller inte. I varje särskilt fall gäller det också att bestämma sig för vad man ska göra mot vem, och hur, var och när man ska göra det (Goffman 2011:51).

Att som barn ständigt leva med de dilemman och valmöjligheter som finns i citatet ovan skapar en känsla av ångest och otrygghet, som finns representerade i alla maskrosbarnens berättelser. Samma känslor finns beskrivna som vanliga upplevelser i forskning om barn som lever med en eller två föräldrar som lider av psykisk sjukdom (Fjone, Ytterhus & Almvik 2009). En känsla av att vilja befinna sig inom normen, samtidigt som man är medveten om att man befinner sig utanför den skapar motstridiga tankar och känslor som maskrosbarnen tvingas leva med varje dag. Ett barn som är fött i en familj som står utanför samhällsnormen saknar kunskap om vad som är normala erfarenheter i en familj (Hagborg & Ribbing 2009). Ändå kände maskrosbarnen på sig tidigt i sina liv att det var något i deras hemmiljö som inte stod riktigt rätt till, vilket är en vanligt förekommande känsla hos barn med föräldrar, som utan barnets vetskap lider av ett missbruk eller av psykisk sjukdom (Fjone et al. 2009). Åldern då ett barn förstår att ens förälder har ett oförutsägbart beteende och ett bristande deltagande i barnets liv kan variera stort, allt från väldigt låg ålder upp till 18 år (ibid.). Therése var 11 år när hennes pappa berättade för henne att mamman var alkoholist, vilket hon tidigare hade varit fullständigt ovetande om, medan Sandra och Åsa redan i mycket tidig ålder förstod att deras föräldrar hade ett speciellt beteende. Att Therése kunde leva en stor del av sin barndom utan att veta hur det egentligen stod till med hennes mamma hade mycket att göra med hemmiljön, då Therése växte upp i en miljö där allt såg bra ut på ytan, medan Sandra och Åsa växte upp i hem där det stundtals förekom vanvård. Båda dessa miljöer beskrivs emellertid som otrygga i maskrosbarnens berättelser; barn kan fara illa även om familjens sociala fasad hålls under kontroll (Hagborg & Ribbing 2009). Med Erving Goffmans (2010) ord kan Therése beskrivas som en person som alltid har varit misskreditabel, men som först senare i livet blivit medveten om att hon omfattas av ett stigma. Att Therése själv blev medveten om sitt stigma betyder inte nödvändigtvis att också personer i hennes omgivning plötsligt såg hennes stigma, varpå hon fortfarande kunde ha en misskreditabel upplevelse av sitt stigma (ibid.).

5.2.1 Ansvarskänslor

Artikel 31 i Barnkonventionen säger att alla barn har rätt till lek, vila och fritid (Barnkonventionen 2012). För maskrosbarnen var detta ofta ett önsketänkande. Åsa beskriver hur hon och hennes pappa umgicks genom att prata, inte genom att leka. Sandras försök till lek med andra barn urartade ständigt då hon saknade uppfattning om gränser och aldrig hade fått lära sig när ett bus går för långt. Att maskrosbarn inte får leka som barn sägs bero på att de helt enkelt inte får vara barn, utan blir vuxna för tidigt (Cronström 2003). Maskrosbarnen upplevde att de var föräldrar till sina föräldrar, tog omåttligt mycket ansvar hemma och beskriver alla perioder i sina respektive uppväxter då de kände hat och önskade att den berörda föräldern skulle dö. Maskrosbarnen var de som städade upp kaoset i hemmet och följde med sina fylleskadade föräldrar till akuten, samtidigt som de parallellt lyckades prestera förhållandevis bra i skolan, utan att få någon som helst uppskattning eller bekräftelse från sina föräldrar. En stigmatiserad person kan lägga ner stora ansträngningar på att klara av uppgifter som en person i en så pass påfrestande situation egentligen inte ska klara av (Goffman 2011). Erving Goffman (2011) illustrerar detta med hur en blind lär sig åka skidor eller hur en halt lär sig springa. Jag väljer att illustrera det med ett barn som klarar sig ur sin svåra barndom genom att lära sig ta hand om både sig själv och sin/sina föräldrar.

Begreppet motståndskraft (eng. resilience) används ofta i sammanhang som rör maskrosbarn (Cronström 2003; Mordoch & Hall 2002). Elaine Mordoch och Wendy A. Hall (2002) diskuterar begreppet som en möjlig definition på det stora ansvar som maskrosbarnet tar på sig i det rollbyte som sker då föräldern saknar förmåga att ta hand om familjen och det istället är maskrosbarnet som tar på sig föräldrarnas egentliga ansvar. De för fram definitioner som pekar på relativt goda resultat i ett barns utveckling, trots stora miljörisker, men menar att begreppet är något diffust (ibid.). En konkretisering av begreppet motståndskraft och de komponenter som gör att ett barn klarar av att växa upp i en otrygg miljö skulle kunna bidra till att ge bättre hjälp till maskrosbarnen (Mordoch & Hall 2002). Kanske skulle ett tydliggörande av begreppet motståndskraft vara en ingång för att göra det otrygga lite tryggare.

När ett maskrosbarn börjar skolan får barnet lära sig vad det innebär att ha ett stigma (Goffman 2011). I kontakten med andra barn upptäcker maskrosbarnen att de på många sätt lever ett annorlunda liv än de barn som Erving Goffman (2011) skulle kalla för ”de normala”. Även i kontakten med lärare och annan skolpersonal kan den stigmatiserade speglas som annorlunda. Detta är något som känns igen i maskrosbarnens berättelser.

Maskrosbarnen har alla tagit sig genom grundskolan, och de har också alla under denna period av livet känt sig tydligt avvikande från normen.

Första månaden på gymnasiet gjorde jag allt för att inte vara annorlunda. (...) I mina nya märkeskläder såg jag ut som vilken bortskämd sextonåring som helst. Ingen visste att de aldrig blev tvättade, att det bara var att ta de ur högen som luktade minst illa och hålla på parfym (Therése Eriksson 2009:150).

Fröken Margit sa att jag var bäst i klassen, hon rankade och sorterade med självklar rätt. Trots det fick jag inte någon klisterguldstjärna på tre år. Det var som om hon inte förmådde sig att förgylla ett skrivhäfte tillhörande ett sådant smutsigt och konstigt barn, hon nöjde sig med att rita en snabb stjärna med blå kulspets (Åsa Linderborg 2007:129).

Jag var inget struligt barn. Med det menar jag att skolan fungerade och jag hade gott om kompisar. Det yttre var med andra ord välfungerande. Värre var det inuti. (...) jag sprang mycket hos skolsköterskan. Jag gick dit minst en gång i veckan med diffusa symptom som halsont, huvudvärk, och magont, men jag sa aldrig något om min livssituation (Sandra Gustafsson 2009:122).

I maskrosbarnens berättelser beskrivs hur föräldrarna vid flertalet tillfällen betedde sig på sätt som gjorde att omgivningen förstod att de inte mådde bra, genom att exempelvis förlora jobbet eller störa grannarna. Detta gjorde att de blev erbjudna hjälp för att må bättre och även om behandlingar förblev oavslutade och löften bröts så fanns det åtminstone ett skyddsnät inkopplat som var menat att fånga föräldrarna när de föll. Ett skyddsnät som i maskrosbarnens berättelser inte omfattade barnen. I självbiografierna beskrivs maskrosbarnens uppgift som att bistå föräldrarna med skyddsnätet, utan att själva få ta del av det. Erving Goffman (2011) pratar om visibilitet i relation till ett stigma, vilket jag menar kan kopplas till dessa fall. Då maskrosbarnen strävar efter att hemlighålla sitt stigma kan det vid en första anblick tyckas vara positivt att bristen hos maskrosbarnen inte är synlig för blotta ögat, men ur ett barnperspektiv där barnets bästa alltid ska komma i första rummet kommer maskrosbarnet i skymundan av föräldrarnas stundtals synliga stigma, vilket då betraktas som något negativt (Barnkonventionen 2012). Ett exempel kan hämtas från Therése uppväxt då hon gång på gång fick följa med sin alkoholiserade mamma till akuten och av sjukvårdspersonal fick i uppgift att utan någon som helst kunskap försöka bestämma vilket behandlingshem mamman skulle placeras på, utan att någon någonsin frågade hur Therése mådde. Mammans

missbruksproblem var synligt, omgivningen hörde hur hon sludrade, såg blåmärkena från när hon ramlat ner för trappan och kände doften från alkoholen. Från Therése syntes, hördes eller doftade det ingenting.

5.3 Strategier

Personer som omfattas av ett stigma utvecklar strategier för att kunna hantera och mildra de följder som stigmat innebär (Lundberg 2010). Strategier är utifrån maskrosbarnens berättelser beskrivningar på hur maskrosbarnen hanterade vardagen. De hade alla sina egna strategier som gjorde att de klarade av att leva i den kaosartade tillvaron som det innebar att leva tillsammans med en missbrukande och/eller psykiskt sjuk förälder, utan att tappa kontrollen eller släppa fasaden för omgivningen.

Jag visade egentligen aldrig sorgen över min livssituation för någon annan än Sanna, som jag kunde beklaga mig för. När hon ville hjälpa mig hotade jag henne med att de förmodligen skulle omhänderta mig om det kom fram hur jag levde och då skulle jag säkert flyttas långt bort så att vi aldrig sågs igen. Så hon höll tyst (Sandra Gustafsson 2009:138).

Jag satt under diskbänken (...) och räknade in minnena som en hund vallar får. När jag var elva år skrev jag ner dem, vissa inte mer än fragment. (...) Tänk inte på dem, förmanade jag mig själv, men glöm dem aldrig. Glömmer du dem, dör du. Tänker du på dem, kan du inte leva (Åsa Linderborg 2007:53).

Till sist kom en läkare och tittade på mammas arm, samma läkare som vi hade träffat vid tidigare besök. Jag ville bara skrika att det var jag som mådde dåligt, men orden fastnade innan de tog sig ut. Vi har ju hemligheter i den här familjen (Therése Eriksson 2009:131).

När Åsa var 14 år och valde hon att flytta ifrån sin pappa för att istället bo hos sin mamma. I samband med flytten valde hon även att byta efternamn från pappans till mammans. Att byta namn är en vanlig strategi för att dölja sitt stigma och utplåna en stigmasymbol (Goffman 2011). Andra strategier att använda sig av för att inte utmärka sig som stigmatiserad är att ljuga eller hemlighålla sitt stigma genom att inte berätta (ibid.). Att leva med olika sorters hemligheter är ett genomgående tema i maskrosbarnens berättelser och finns dessutom med som ett ord i titeln till en av självbiografierna. Upprätthållande av hemligheter är ett sätt att

kunna passera obemärkt och undgå att bli upptäckt som avvikande, men samtidigt kastar hemligheten alltid en skugga över tillvaron då den är ständigt närvarande och ofta är bekant för någon annan än barnet självt (Goffman 2011). Maskrosbarnen har alla varit med om att känna den här skuggan som hemligheten innebär, inte minst när det gäller vuxna personer som är införstådda i hur tillvaron ser ut. Alla har de känt sig missförstådda eller orättvist behandlade av vuxna i omgivningen som inte har tagit deras upplevelser på allvar eller på andra sätt har ignorerat maskrosbarnens berättelser. För Therése och Sandra inkluderar denna erfarenhet även myndighetspersoner, vilket resulterade i att de i samband med läkarbesök och möten med Socialtjänsten slutade att berätta hur det stod till hemma. Denna strategi använde de för att undvika det Erving Goffman (2011) benämner som skugga, då maskrosbarnen inte ville ha skuggan närvarande mer än vad som var ytterst nödvändigt och upplevde att de ändå inte togs på allvar i kontakten med myndighetspersoner. Erving Goffman (2011) beskriver ett sådant agerande som att man tar på sig en försvarsattityd, vilket i maskrosbarnens fall innebär att man får leva ensam med sin tillvaro, utan något särskilt stort stöd från omgivningen. Genom att betrakta andra i samhället som mer avvikande än sig själva kan man skapa en känsla av att tillhöra, eller åtminstone komma närmare, gruppen av ”de normala” i samhället (ibid.). Alla maskrosbarnen beskriver att de någon gång känt att ”det finns de som har det värre”, varpå de tog ett djupt andetag och kämpade vidare i den kaosartade tillvaro som var deras liv. Denna handlingskraftighet och kämparglöd känns igen från Emmy E. Werner och Ruth S. Smiths studie om de motståndskraftiga barnen på ön Kauai (2003). Solveig Cronström (2003) har myntat begreppet ”maskroskompetens” som en beskrivning på de grundläggande förutsättningar som finns hos de barn som klarar sig genom en svår barndom. Kanske är denna kompetens ett beskrivande ord på de nyss beskrivna egenskaper och strategier som maskrosbarnen har gemensamt.

5.3.1 Omgivningen

Skam är ett av de teman som återfinns i alla maskrosbarnens berättelser och det finns också som begrepp i Erving Goffmans (2011) teori om stigma, där han framhåller att en stigmatiserad person på grund av skammen skapar en bild av sig själv där man lever utan sitt stigma. Erving Goffman (2011) kallar detta för en virtuell identitet. Detta sätt att agera är en strategi som finns beskriven i maskrosbarnens självbiografier och skildras i analys-schemat under temat ”att stänga av, inte tänka” (se bilaga 1). Den virtuella identiteten skapar en klyfta

mellan det faktiska jaget och den bild av sig själv som man skapar för omgivningen (ibid.), vilket också kan knytas till det tema rörande lögnen som jag arbetade fram ur författarnas berättelser. Therése skriver om en period då hon ljög så mycket att hon till slut knappt själv kunde skilja mellan verklighet och lögn. Den diskrepans som blir mellan den faktiska identiteten och den virtuella identiteten i dessa situationer gör att maskrosbarnet avskärs från såväl samhället som sig själv och hamnar i en känsla som präglas av ensamhet (ibid.). Även ensamhet är ett tema som återkommer i alla maskrosbarnens berättelser och i likhet med skammen så beskriver maskrosbarnen hur de använde ensamheten som en slags strategi. En person som är stigmatiserad kan känna sig osäker på hur ”de normala” kommer att ta emot och identifiera denne, varpå man väljer att hålla sig isolerad (ibid.). I maskrosbarnens fall kan detta illustreras med den otrygghet som de beskriver i lek och socialisation med andra barn, då de på grund av sin isolering helt enkelt inte visste hur man gjorde.

Genom att avböja eller undvika yttringar av intimitet kan individen undvika det därmed sammanhängande tvånget att röja viss information. Genom att hålla viss distans till sina bekanta söker han åstadkomma att han inte behöver tillbringa så mycket tid tillsammans med andra, ty, som redan har framhållits, ju mer tid människor tillbringar tillsammans, desto större blir risken att man råkar ut för någon oväntad händelse som röjer hemligheter som man vill hålla på (Goffman 2011:110).

Att medvetet välja att hålla sina sociala kontakter på avstånd, eller åtminstone på en yttlig nivå är strategier som återfinns i forskning som rör andra stigmatiserade grupper i samhället (Lundberg 2010). I maskrosbarnens berättelser syns detta genom exempel tagna ur den föregående kategorin som rör otrygghet, så som att sällan ta hem kompisar och/eller undvika att visa sig offentligt tillsammans med sin förälder. Genom att isolera sig från andra människor minskar maskrosbarnen risken att utsätta sig för stigmatiserande reaktioner från omgivningen (ibid.). Samtidigt så innebär det ur ett samhällsperspektiv en ökad risk för att generella negativa föreställningar ska växa i takt med att den stigmatiserades delaktighet i samhället minskar genom att man avskärmar sig från andra människor (ibid.).

5.3.2 Andra vuxna

Samtidigt som maskrosbarnen på många sätt strävar efter att inte umgås med omgivningen så finns det utvalda personer i omgivningen som maskrosbarnen beskriver har varit det

viktigaste stödet under uppväxten. ”Andra vuxna” är i självbiografierna exemplifierade som skolkuratorer, vänner och släktingar. I andra sammanhang som rör maskrosbarn exemplifieras de som en bibliotekarie eller en grannfru (Hagborg & Ribbing 2009). I umgänge med dessa utvalda personer fick maskrosbarnen en chans att känna sig normala och accepterade, då personerna förfogade över ett hedersstigma (Goffman 2011). De blev viktiga källor där man kunde andas ut och få styrka och bekräftelse, då man tyngdes ner av tillvaron som rådde i hemmet. Ett känslomässigt stöd från en utomstående eller annan vuxen har även i tidigare forskning påvisats som en viktig faktor för att barn som växer upp under svåra förhållanden ska klara sig (Werner & Smith 2003).

Jag visste ju att jag skulle sluta nian snart, och när jag slutade nian kunde jag inte träffa Petra längre. Petra som var min livboj, som drog upp mig när jag inte orkade vara i skolan. Hon hade ringt till Amin, som jobbade på ungdomsmottagningen. Jag skulle börja träffa henne istället. (...) Amin var inte en sån som tittade på klockan, hon lät mig prata tills jag var färdig. Även om det gjorde ont att berätta, att tänka på allt, så gick jag därifrån glad. (...) nu fanns Amin och hon kunde ta emot alla mina tankar och känslor. Jag hade hittat en ny livboj (Therése Eriksson 2009:133-134).

Jag sprang till skolkuratoren och talade storgråtande om för henne vad som hänt. Vi smet ut en annan väg och tog tunnelbanan hem till farmor (Sandra Gustafsson 2009:155).

- Det kommer snart nån, sa han och släppte av mig utanför porten. Jag stod ensam i mörkret invid den låsta tvåvåningsbyggnaden i vitt tegel och tittade upp mot hyreshusen där kökslamporna tändes en efter en. Spottade gult snor i snön, drog in händerna i jackärmarna. Trampade på stället för att hålla kylan och rädslan borta. Jag väntade på att Gun, kokerskan, skulle visa sig mellan husen. (...) När dagisfröknarna kom och upptäckte att jag redan var på plats, sa Gun alltid att hon och jag hade kommit samtidigt. Jag hade hemlisar med många vuxna (Åsa Linderborg 2007:118-119).

Även om maskrosbarnen i sina självbiografier för fram flera exempel på situationer då de kände sig svikna av vuxna i sin omgivning, så fanns det andra vuxna som maskrosbarnen beskriver som ett betydelsefullt stöd. Dessa vuxna människor kan medvetet eller omedvetet spela en viktig och i vissa fall till och med avgörande roll i ett maskrosbarns liv (Hagborg och Ribbing 2009).

5.4 Acceptans

Acceptans kan utifrån maskrosbarnens berättelser beskrivas som det tillstånd i livet då maskrosbarnet blir ett maskrosbarn, dvs. när maskrosbarnet på ett eller annat sätt förlikar sig med sin barndom. Maskrosbarnet inser att dåtid, nutid och framtid kan separeras. Det som har skett kan inte ändras, men barnet inser att framtiden är full av möjligheter och tar chansen att gå vidare och leva sitt eget liv och kan därmed betraktas som, och betrakta sig själv som, ett maskrosbarn.

När jag vaknade dagen efter studenten hade jag en fantastisk känsla i magen: frihet. Jag behövde inte anpassa mig till skolan, jag behövde inte anpassa mig till mina föräldrar, jag kunde göra precis vad jag ville (Therése Eriksson 2009:232).

Nu träffades vi oftare. Det var lättare för oss att umgås när jag hade ett eget hem. Jag var arton år och inte längre beroende av hur pappa skötte sig (Åsa Linderborg 2007:211).

... plötsligt kunde jag inte förstå vad det var jag hade kämpat så mycket och så länge för. Vi var slut, det var trasigt och jag ville inte mer. Nu skulle mitt liv handla om mig, inte om honom (Sandra Gustafsson 2009:198).

Maskrosbarnens självbiografier utspelar sig under olika decennier och tar upp olika skeenden i barndomen, men gemensamt för alla tre historierna är att de kretsar mycket kring tonårstiden och en sorts insikt som skedde där. En förändring sker, i första skedet någon gång när barndomen övergår till tonår, och övergår i ett annat skede när tonår övergår till vuxen ålder. Ett exempel kan hämtas från Åsa som beskriver att hon som tonåring kände förakt och förtvivlan gentemot sin missbrukande far, men att dessa känslor i vuxen ålder har bytts ut till ömhet och skuld. Detta kan förklaras med vad Erving Goffman (2011) beskriver som den moraliska utvecklingen, där den stigmatiserade genom olika socialisationsmönster lär sig att anpassa sig till de normer som råder i samhället. I den här upplevelsefasen där maskrosbarnet förlikar sig med sin barndom blir den stigmatiserade även varse att det finns andra som har samma stigma och på många sätt är likadana. Solveig Cronström (2003) beskriver att detta har varit av stor vikt för de många maskrosbarn som hon har träffat och varit i kontakt med, då de uttrycker sig ha hittat en identitet genom att ha ”funnit sin flock”, alltså andra maskrosbarn. Även Erving Goffman (2011) framhåller att en stigmatiserad individ kan finna sin identitet genom att ansluta sig till en grupp människor som omfattas av samma stigma. Han menar

emellertid att detta varierar från individ till individ och att den egna identiteten lika gärna kan hittas genom att man väljer att ta avstånd från människor som har ett liknande stigma (ibid.).

5.4.1 Att skriva en självbiografi

Erving Goffman (2011) tar upp självbiografier som ett steg i den stigmatiserades moraliska utveckling och menar att det är den slutgiltiga fasen, något som jag liknar vid den kategori jag i bearbetningen av självbiografierna har destillerat ned till acceptans. Detta är en fas där man ser tillbaka på sitt liv utan att ha något att dölja, kanske som en sorts bearbetning av vad man har varit med om. Erving Goffman (2011) skriver att ”det frivilliga avslöjandet av ett stigma passar in i den stigmatiserades moraliska karriär som ett kännetecken på en av faserna i densamma” (Goffman 2011:113). Maskrosbarnens frivilliga avslöjande sker i deras självbiografier där de alla beskriver sina respektive uppväxter. Genom en bearbetande återblick över sina erfarenheter och upplevelser i sin moraliska karriär kan maskrosbarnet få en förklaring till hur hon har kommit fram till den punkt i livet där hon är idag (ibid.). Erving Goffman (2011) beskriver det som att den stigmatiserade i detta skede av livet får en förståelse för de relationer man har skapat till sina egna respektive de relationer man har skapat till ”de normala”. Maskrosbarnen förklarar också själva hur de på olika sätt plötsligt befann sig i denna fas, där de insåg att de hade makten att själva kunna välja hur de ville leva sina liv och hantera sitt stigma. Känslan av att själv styra sitt öde finns även i studien rörande de motståndskraftiga barnen, som likt Therése (se citat ovan) nådde denna känsla när de slutade skolan (Werner & Smith 2003). Maskrosbarnen i min studie har alla olika sätt att hantera den här sista fasen, då de blir vuxna och inte längre kan ta ansvar för sina föräldrar. Therése och Åsa hittade sätt att kunna umgås med sina föräldrar på en lagom nivå, medan Sandra valde att lämna relationerna till sin mamma och sin pappa bakom sig. På ett eller annat vis nådde de alla en tidpunkt då de accepterade sitt liv och sin historia och gick vidare, även om de gjorde det på olika sätt. Erving Goffman (2011) skriver om ett tillstånd som han kallar för ”blessing in disguise”, eller en förklädd välsignelse. Detta tillstånd kan liknas vid en sorts tacksamhet för det lidande som den stigmatiserade har fått utstå, då lidandet har medfört erfarenheter som har hjälpt till att forma den stigmatiserade till den person den är idag (ibid.). Tack vare lidandet upplever maskrosbarnen att de har fått kunskap och lärdomar om livet och de människor som de har mött och levt tillsammans med, erfarenheter som de annars hade varit utan (ibid.). Denna känsla är inte tydligt uttalad i alla maskrosbarnens självbiografier,

men finns väl formulerad i Åsas bok, när hon beskriver vad som skulle hända om hon fick träffa sin pappa igen:

Då skulle jag säga som det var, att visst fanns det sådant under min uppväxt som jag saknade men att jag också fick mycket andra inte fick (Åsa Linderborg 2007:266).

Att som maskrosbarn skriva en självbiografi om sin uppväxt förklaras med Erving Goffmans (2011) ord på följande vis:

De redogör här för de stigmatiserades situation och utgör själva, såvida de tillhör den stigmatiserade gruppen, ett slående exempel på en fullt normal prestation (Goffman 2011:33).

Som medlemmar i den stigmatiserade gruppen maskrosbarn kan författarnas historier i Erving Goffmans (2011) värld alltså betraktas som tydliga exempel på vad det innebär att omfattas av detta stigma, alltså vad det innebär att vara ett maskrosbarn. Och det är det jag har haft som syfte med min uppsats. Ett maskrosbarns beskrivning av sin barndom har stora likheter med hur Erving Goffman (2011) beskriver den moraliska utvecklingen hos en stigmatiserad individ och det finns många gemensamma teman som förenar de tre maskrosbarnens berättelser. Utifrån maskrosbarnens egna röster och resultatet i min studie är ett maskrosbarn ett barn som växer upp i otrygghet, men lyckas utveckla strategier som leder till en acceptans, vilket gör att barnet kan gå vidare och klara sig i livet. Mot alla odds.

6. Avslutande diskussion

Syftet med min uppsats var att belysa begreppet maskrosbarn utifrån tre vuxnas beskrivningar av sin barndom. Jag utgick från tre självbiografier som är skrivna av personer som kallas för, eller kallar sig själva för, maskrosbarn. För att analysera resultatet använde jag mig av Erving Goffmans (2012) teori om stigma, en avhandling om stigma (Lundberg 2010) samt forskning om barn som växer upp under svåra förhållanden. I min första frågeställning undrade jag om det fanns gemensamma teman som förenar de tre maskrosbarnens självbiografier. Under kodningen av de tre maskrosbarnens berättelser fann jag 34 gemensamma teman som förenade de tre självbiografierna. Dessa teman delade jag upp i de tre kategorierna otrygghet,

strategier och acceptans, vilket skapade grunden till min andra frågeställning som behandlade vad ordet maskrosbarn innebär utifrån de tre självbiografier som min studie utgår ifrån. Utifrån mitt resultat kan ett maskrosbarn beskrivas som ett barn som växer upp i en tillvaro som präglas av otrygghet och sedermera lyckas utveckla strategier för att ta sig igenom tillvaron. Tack vare dessa strategier når barnet en acceptans av sin barndom, vilket gör att barnet kan gå vidare i livet. Denna utveckling känns även igen från det Erving Goffman (2011) beskriver som den moraliska karriären, vilket leder mig in på min tredje frågeställning där jag öppnade upp för en koppling mellan maskrosbarnens berättelser och termen stigma. Jag fann att maskrosbarnen kan identifiera sig med termen stigma då maskrosbarnens beskrivningar av upplevelser från barndomen till stor del kunde kopplas till de upplevelser av stigma som Erving Goffman (2011) tar upp i sin teori.

En tanke som har väckts hos mig under arbetet med min uppsats är hur framtidens maskrosbarn kommer berätta sina historier. Kommer det ens att finnas maskrosbarn i framtiden? Kanske kommer innebörden i begreppet att förändras eller omformuleras över tid, i likhet med termen ”det osårbara barnet” som blev ”motståndskraftigt” och ”stresståligt” (Cronström 2003; Werner & Smith 2003). Under arbetet med min uppsats och sökandet efter information om begreppet maskrosbarn kom jag i kontakt med begreppet orkidébarn. Ett orkidébarn är ett barn som har en trygg uppväxt med en stabil familjesituation, men som samtidigt är väldigt skör och därmed kan liknas vid en motsats till ett maskrosbarn. Jag är emellertid övertygad om att det också finns många likheter som förenar de båda barnen, inte minst behovet av att få lyftas fram i ljuset och bli sedd, ett behov som de säkerligen delar med många andra barn. Genom att dela upp människor i grupper tenderar vi att missa de likheter och olikheter som finns inom och utanför dessa grupperingar. Jag tänker att det även gäller de kategoriseringar som sker genom Erving Goffmans (2011) begrepp som rör de stigmatiserade och ”de normala”. Vi människor är en heterogen samling individer och allas liv är unika. Ett maskrosbarn har samma rättigheter, lika värde och rätt att överleva och utvecklas som alla andra barn (Barnkonventionen 2012).

Maskrosbarnen i min studie är uppväxta under 70-, 80- och 90-talen och sedan dess har det hänt mycket gällande barnperspektivet, såväl i det sociala arbetet som i samhället i stort. År 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen och principen om ”barnets bästa”, vilket ledde till att det sedan år 1993 finns en barnombudsman som ska företräda barns och ungas rättigheter och intressen (Barnombudsmannen 2012). Den 1 januari 2010 kom en ny paragraf i Hälso-

och sjukvårdsslagen (1982:763) som förstärker barnets behov av information, råd och stöd om föräldern har ett missbruk eller en psykisk sjukdom. Dessutom finns idag organisationen Maskrosbarn som erbjuder stöd till barn och ungdomar som växer upp med missbrukande och/eller psykiskt sjuka föräldrar.

Samtidigt framgår det av Socialstyrelsens lägesrapport 2010 att allt fler barnfamiljer hyr sin bostad genom socialtjänsten, att allt fler ensamstående mammor lever på ekonomiskt bistånd och att allt fler barn mår dåligt (Socialstyrelsen 2012). Samma rapport visar också att allt fler kvinnor har ett riskfyllt alkoholbruk, vilket på ett eller flera sätt påverkar barnen till de av dessa kvinnor som är mödrar. Av lägesrapporten framgår att Elevhälsan, som når de flesta av landets barn och därmed utgör en stor del av samhällets grundläggande skyddsnät för barn och unga, inte räcker till utan kräver större omfattning (ibid). Elevhälsan saknar alltså de resurser som krävs för att kunna möta och tillgodose elevernas behov. Av resultatet i min studie och utifrån maskrosbarnens egna berättelser framgår att ett stöd från en vuxen utanför familjen har varit av stor och till och med avgörande betydelse för möjligheten att klara sig igenom de förhållanden som maskrosbarnen har levt under. Elevhälsan är en stor del av det vuxna stöd som erbjuds barn i dagens samhälle. För maskrosbarnen kan skolan vara den enda konstanta trygga punkten i deras uppväxt; det kan vara det enda stället där maskrosbarnet får mat, får träffa jämnåriga och blir sedd. Även om maskrosbarnen i min studie upplevde att de avvek från normen i skolan så var det också där de hade sin trygghet genom att ha en inkännande vuxen att prata med. Maskrosbarnen beskrev också hur mycket det betydde när den övriga skolpersonalen stannade upp, tog sig tid och såg maskrosbarnet, som exempelvis kokerskan Gun i Åsas berättelse. Detta är något vi alla, men kanske främst politiker och ansvariga för dessa verksamheter, borde tänka på innan tjänster och resurser på landets skolor och förskolor dras in. Maskrosbarnen vill vara lojala mot sina föräldrar och ber sällan själva om hjälp, men chansen finns att de tar emot hjälpen om den erbjuds (Cronström 2003). Maskrosbarnens egna röster måste få komma fram, såväl i forskning som i maskrosbarnens egna liv, för att hjälpen ska kunna nå fram där den behövs. Vi vet inte från början vilka barn som är de barn som kommer klara sig bra i livet trots tuffa förutsättningar, men om vi inte åtgärdar den brist på stöd för barn som samhället idag erbjuder så kanske det kan leda till att det i framtiden inte finns några maskrosbarn, ”motståndskraftiga barn” eller barn som klarar sig mot alla odds. Istället kommer denna grupp av barn att anslutas till de barn som följer oddsen och inte klarar sig, på grund av att det saknades vuxna som tog sig tid att se, lyssna och agera.

7. Referenslista

- Alakoski, Susanna (2006). *Svinalängorna*. Stockholm: Bonnier.
- Alling, Morgan (2010). *Kriget är slut*. Stockholm: Forum.
- Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.
- Barnkonventionen (2012). <www.barnkonventionen.se> (2012-05-03).
- Barnombudsmannen (2012). <<http://www.barnombudsmannen.se>> (2012-05-02).
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Cronström, Solveig (2003). *Dansa med träben: maskrosbarn och andra - om överlevnadens konst och pris*. Stockholm: Mareld.
- Downe-Wamboldt, Barbara (1992). "Content analysis: method, applications, and issues" *Health Care for Women International*, 13, 313-321
- Eriksson, Therése (2009). *Vi har ju hemligheter i den här familjen*. Västerås: Ica.
- Feldt, Felicia (2011). *Felicia försvann*. Stockholm: Weyler.
- Fjone, Heidi. H, Ytterhus, Borgunn & Almvik, Arve (2009). "How children with parents suffering from mental health distress search for 'normality' and avoid stigma" *Childhood*. 16, 4, 461–477.
- Goffman, Erving (2011). *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. 3. uppl. Stockholm: Norstedt.
- Gustafsson, Sandra (2009). *Maskrosungen*. 2. uppl. Malmö: Bra Böcker.
- Gyllenhammar, Cecilia (2004). *En spricka i kristallen*. Telegram Bokförlag.
- Hagborg, Elisabeth & Ribbing, Sofie (2009). *Vara vettig vuxen*. Stockholm: Gothia.
- Ibrahimovic, Zlatan & Lagercrantz, David (2011). *Jag är Zlatan Ibrahimović: min historia*. Stockholm: Bonnier.
- Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.

- Linderborg, Åsa (2007). *Mig äger ingen*. Stockholm: Atlas.
- Lundberg, Bertil (2010). *Erfarenheter av stigmatisering och diskriminering bland personer med psykisk sjukdom*. Akad.avh. Lunds universitet.
- Lönnroth, Amy (1987). *Maskrosbarnen – En artikelserie ur Svenska Dagbladet*. Stockholm: Svenska dagbladet.
- Maskrosbarn (2012). <<http://www.maskrosbarn.org>> (2012-03-19).
- May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Mordoch, Elaine & Hall, Wendy A. (2002). "Children living with a parent who has a mental illness: A critical analysis of the literature and research implications" *Archives of Psychiatric Nursing*, 16, 5, 208-216.
- Nationalencyklopedin (2012). "Norm". <www.ne.se> (2012-05-11).
- Persson, Leif GW (2011). *Gustavs grabb*. Albert Bonniers Förlag.
- Sjöberg, Patrik & Lutteman, Markus (2011). *Det du inte såg*. Stockholm: Norstedt.
- Socialstyrelsen (2009). *Barn och unga i familjer med missbruk - Vägledning för socialtjänsten och andra aktörer*. <<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2009/2009-12-15>> (2012-04-18).
- Socialstyrelsen (2012). *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst – Lägesrapport 2012*. <<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2012/2012-2-2>> (2012-05-02).
- Svenska Akademiens Ordlista (2012). "Maskrosbarn". <www.svenskaakademien.se/ordlista> (2012-03-16).
- Sydsvenskan (2010). "Kultursidorna ska vara livsfarliga" <<http://www.sydsvenskan.se/lund/kultursidorna-ska-vara-livsfarliga>> (2012-04-09).
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2012-03-16).
- Werner, Emmy E. & Smith, Ruth S. (2003). *Att växa mot alla odds: från födelse till vuxenliv*. Stockholm: Svenska föreningen för psykisk hälsa.

8. Bilaga

Analysschema: Normer

KATEGORI	TEMA
OTRYGGHET	<i>oro för att visa upp förälder i offentligt sammanhang, skolan, skamkänslor, jul, vänner, syskon, känna ansvar, besvikelse, sällan ta hem kompisar, den andra föräldern, pengar, lögner, brist i mathållningen, önskar att förälder vore död, normer och att befinna sig utanför dem, ensamhet, rädsla, bråk, tonårsperiod, hemmet, skuld, strömlöst</i>
STRATEGIER	<i>hemlighet, oro för att visa upp förälder i offentligt sammanhang, känna ansvar, lögner, att stänga av, inte tänka, ensamhet, bråk, vuxen kärlek, flytta hemifrån, avståndstagande, skolan, vänner, syskon, de bra stunderna, den andra föräldern, gråt, andra vuxna, mor/farförälder, hemmet</i>
ACCEPTANS	<i>de bra stunderna, ensamhet, andra vuxna, syskon, tonårsperiod, flytta hemifrån, ”avståndstagande, att bli vuxen och kunna välja</i>